

Svetovna zdravstvena
organizacija

REGIONALNI URAD ZA Evropo

ZDRAVJE 2020

Temeljna evropska izhodišča za
vsevladno in vsedružbeno akcijo
za zdravje in blagostanje

**Svetovna zdravstvena
organizacija**

REGIONALNI URAD ZA **Evropo**

**Zdravje 2020
Temeljna evropska izhodišča za
vsevladno in vsedružbeno akcijo
za zdravje in blagostanje**

Povzetek

Na zasedanju Regionalnega odbora SZO za Evropo septembra 2012 je 53 držav evropske regije SZO sprejelo nova na vrednotah in dokazih temelječa izhodišča za zdravstveno strategijo Zdravje 2020. Zdravje 2020 se osredinja na izboljšanje zdravja za vse in zmanjšanje neenakosti v zdravju z izboljšanim vodenjem in upravljanjem za zdravje. Osredinja se na današnje največje zdravstvene izzive. Zdravje 2020 opredeli štiri prednostna področja delovanja in je inovativno na področju odzivnosti vseh ravni in vseh sektorjev vlade ter družbe; poudarja razvijanje ključnih virov in trdoživosti skupnosti, opolnomočenje ljudi in izgradnjo podpornih okolij. Podrobno opisuje vlogo okrepljenega javnega zdravja in zdravstvenega sistema. Zdravje 2020 je bilo sprejeto v dveh oblikah: *Zdravje 2020: temeljna evropska izhodišča za vsevladno in vsedružbeno akcijo za zdravje in blagostanje* – za politike in snovalce politik; daljša oblika, *Zdravje 2020: izhodišča za politiko in strategija*, ponuja več operativnih podrobnosti. Izvajanje Zdravja 2020 v državah članicah je zdaj ključna prednostna naloga za regijo.

Ključne besede

zdravstvena politika
načrtovanje zdravstvenih sistemov
izvajanje zdravstvenega varstva
regionalno zdravstveno načrtovanje
mednarodno sodelovanje
javno zdravje
Evropa

Povpraševanje po publikacijah naslovite na Regionalni urad SZO za Evropo:
Publications
WHO Regional Office for Europe
UN City
Marmorvej 51
DK-2100 Copenhagen Ø, Denmark

Izpolnite lahko tudi spletni obrazec za dokumentacijo, zdravstvene informacije ali dovoljenje za citiranje in prevajanje, ki ga najdete na spletni strani (<http://www.euro.who.int/pubrequest>).

© Svetovna zdravstvena organizacija 2014

Vse pravice pridržane. Prošnje za dovoljenja za ponatise in prevode publikacij (delno ali v celoti) naslovite na Regionalni urad Svetovne zdravstvene organizacije za Evropo.

Oznake in predstavitve, uporabljene v tej publikaciji, ne izražajo stališča Svetovne zdravstvene organizacije glede pravnega statusa katere koli države, teritorija, mesta ali področja oz. njene oblasti, niti razmejitve meja ali ločnic. Pikčaste črte na uporabljenih zemljevidih prikazujejo približne mejne črte, za katere morda še ni doseženo polno soglasje.

Navajanje določenih podjetij ali izdelkov nikakor ne nakazuje, da jih je Svetovna zdravstvena organizacija prednostno odobrila ali priporočila v primerjavi z neimenovanimi drugimi podobnimi proizvajalci ali izdelki. Razen v primeru napak so lastniška imena napisana z veliko začetnico.

Svetovna zdravstvena organizacija je upoštevala vse razumne previdnostne ukrepe, da bi preverila informacije v tej publikaciji. Kljub temu objavljamo to gradivo brez kakršnih koli jamstev. Odgovornost za razlago in uporabo tega gradiva prevzema bralec. V nobenem primeru Svetovna zdravstvena organizacija ne prevzema odgovornosti za morebitno škodo, nastalo zaradi uporabe tega gradiva. Pogledi in mnenja, ki so jih izrazili avtorji, uredniki ali strokovne skupine, lahko odstopajo od odločitev ali določenih politik Svetovne zdravstvene organizacije.

Oblikovanje in naslovnica: Christophe Lanoux, Pariz, Francija

Predgovor	iv
Predgovor	v
Zdravje je glavni družbeni vir in dobrina	1
Izhajajoč iz temeljnih vrednot: doseči najvišjo dosegljivo raven zdravja	2
Močni družbeni in gospodarski razlogi za izboljšanje zdravja	2
Strateška cilja Zdravja 2020: večja enakost in boljše upravljanje za zdravje	3
Izboljšati zdravje za vse in zmanjšati neenakosti v zdravju	3
Izboljšati vodenje in participativno upravljanje za zdravje	4
Sodelovanje pri skupnih političnih prioritetah za zdravje	5
1. prednostno področje: vlaganje v zdravje z vseživljenjskim pristopom in opolnomočenje ljudi	6
2. prednostno področje: obvladovanje večjih zdravstvenih izzivov v regiji - nenalezljive in nalezljive bolezni	7
3. prednostno področje: krepitev zdravstvenih sistemov, osredinjenih na ljudi, zmogljivosti javnega zdravja ter pripravljenost na obvladovanje zdravstvenih tveganj in nevarnosti za zdravje	8
4. prednostno področje: graditev trdoživih skupnosti in podpornih okolij	10
Sodelovanje: ustvarjanje dodane vrednosti v partnerstvu	11
Zdravje 2020 – skupni cilj in deljena odgovornost	12

Predgovor

Zdravje 2020: temeljna evropska izhodišča za vsevladno in vsedružbeno akcijo za zdravje in blagostanje opredeljuje daljnoviden in ambiciozen program za zdravje. Sporazum, ki ga je o tem okviru doseglo vseh 53 držav članic evropske regije SZO, je bil dosežen v pravem trenutku. Ko se bližamo letu 2015 in roku uresničitve razvojnih ciljev tisočletja, nam bo ta okvirna politika pomagala umestiti zdravje v naslednjo generacijo globalnih ciljev.

Ta okvir razjasni vse, kar smo spoznali o vlogi zdravja v zadnjih letih. Doseči najvišjo možno stopnjo zdravja skozi vsa obdobja življenja je osnovna pravica za vse in ne privilegij za peščico. Dobro zdravje je dobrina in vir gospodarske in družbene stabilnosti. Ključno je pri zmanjševanju revščine, prispeva k trajnostnemu razvoju, hkrati pa mu tak razvoj koristi. In kar je najpomembnejše – dobrega zdravja ne moremo več razumeti kot vprašanja le enega sektorja, saj so trajnostne in pravične izboljšave zdravja rezultat učinkovite politike vseh delov vlade in skupnega prizadevanja vseh delov družbe.

Bralci bodo uvideli, da so ta spoznanja v osrčju strategije. Izzivi, ki se jih moramo lotiti v regiji, so številni. Neenakosti v zdravju v posamezni državi in med državami odražajo ekonomske in socialne razlike v družbi. Ko se ekonomski pritiski večajo in stroški zdravljenja naraščajo, narašča tudi tveganje izključenosti – izključeni pa so prepogosto prav tisti, ki imajo največje zdravstvene potrebe. Hkrati pa se zavedamo, da pričakovanja javnosti glede novosti in izboljšav v zdravstveni tehnologiji skupaj s spreminjajočim vzorcem zbolevanja starajočega se prebivalstva postavljajo proračunu vse večje zahteve. Potrebujemo nove pristope in nove poglede v zagotavljanju univerzalne dostopnosti do zdravstvenih storitev v vseh državah v regiji. Ključ do prihodnosti je sprememba miselnosti snovalcev politik, zdravstvenih delavcev in javnosti – od tiste, ki vidi zdravje kot boj proti bolezni, do tiste, ki je predvsem usmerjena na krepitev zdravja in blagostanja. Za uspeh potrebujemo politično podporo, tehnične in upravljalne inovacije ter spremembe v uporabi finančnih in drugih virov.

Ta temeljna evropska izhodišča so tesno usklajena z Dvanajstim splošnim programom dela SZO in so praktičen izraz programa reform v Svetovni zdravstveni organizaciji, ki naj bi omogočil organizaciji, da se bolj učinkovito odziva na potrebe držav članic v hitro spreminjajočem se svetu. Zastavljeni cilji v evropski regiji in tudi v drugih regijah zahtevajo, da so mednarodne organizacije sposobne sodelovati ne le s posameznimi ministrstvi, ampak z vsemi ustreznimi deli vlade, s kolegi v drugih mednarodnih organizacijah, ki vplivajo na zdravje, ter tudi z industrijo, akademskimi krogi in civilno družbo. Evropska izhodišča kažejo pot naprej za nove pristope k vprašanju zdravja in blagostanja za ves svet.

Margaret Chan,
generalna direktorica SZO

V veliko veselje mi je, da vas povabim k projektu Zdravje 2020 – temeljnim evropskim izhodiščem za zdravje – za vse. Ne glede na to, ali ste predsednik, predsednik vlade, župan, snovalec politike, javnozdravstveni delavec ali aktivist, Zdravje 2020 vsebuje informacije, ki vam lahko pomagajo izbrati bolj zdrave, varnejše in ekonomsko modrejše odločitve in izbire.

Zdravje v 21. stoletju sooblikuje rastoča globalna, regionalna, nacionalna in lokalna soodvisnost ter vse bolj zapleten splet medsebojno povezanih dejavnikov, ki vplivajo na zdravje in blagostanje. Vsem nam je, na primer, zaupana naloga osmisliti in povezati številne akterje in sektorske storitve (kot so npr. stanovanjska politika, voda, energija, hrana in zdravstvo), s katerimi ohranjamo zdrave in srečne sebe, svoje družine in svoje prebivalstvo. Vsi vemo, da slabo zdravje zapravlja potencialne, vodi v obup in izčrpava vire. Za obvladovanje teh izzivov na kateri koli ravni – osebni, institucionalni, lokalni, občinski ali nacionalni je potrebno premišljeno, strateško in usklajeno delovanje. Vseh 53 držav članic v evropski regiji SZO je razvilo in prevzelo Zdravje 2020 kot vodilni okvir v podporo takemu delovanju.

Zdravje 2020 razvija vizijo javnega zdravja kot dinamične mreže deležnikov na vseh ravneh družbe in namerava po vsej regiji podpirati tako delovanje z enotnim ciljem. Vsa priporočila Zdravja 2020 temeljijo na dokaznem gradivu. Pri njegovi pripravi so aktivno sodelovali številni strokovnjaki. Naš cilj je bil, da z Zdravjem 2020 ustvarimo edinstveno zbirko najboljšega dokaznega gradiva za javnozdravstvene politike.

Na osnovi izčrpnega preučevanja objavljenega dokaznega gradiva, izkustvenih podatkov in posvetovanj z deležniki vse regije, kakršnega še ni bilo, je Zdravje 2020 v procesu priprave spodbudilo širok ponovni premislek o trenutnih javnozdravstvenih mehanizmih, procesih, odnosih ter institucionalnih ureditvah. Proces priprave te okvirne politike je zaslužen, da Zdravje 2020 služi kot edinstveni vir, ki nam pomaga učiti se iz izkušenj, na novo postaviti prioritete in prepoznati boljše načine usklajevanja delovanja med deležniki vseh sektorjev – vse z namenom izboljšanja zdravja in blagostanja posameznika in prebivalstva.

Zdravje 2020 priznava in pozdravlja široko raznolikost zdravstvenih sistemov in pristopov v evropski regiji. Tako cilj ni poenotenje nacionalnih in lokalnih zdravstvenih sistemov, temveč narediti jih enako boljše. S sprejetjem Zdravja 2020 so vse države soglašale o dveh skupnih ciljih: izboljšanju zdravja za vse in zmanjšanju neenakosti v zdravju ter okrepitvi vodenja in participativnega upravljanja za zdravje.

Pri predstavitvi načinov, kako doseči ta cilja, Zdravje 2020 predlaga nove oblike upravljanja za zdravje, kjer se zdravje in blagostanje dojemata kot odgovornost celotne družbe in celotne vlade, ter spodbuja aktivno sodelovanje javnosti pri oblikovanju politik.

Posveča se družbenogospodarskim razlogom za izboljšanje zdravja in navaja prepričljive na dokazih temelječe argumente za vlaganje v krepitev zdravja in blagostanja ter preprečevanje bolezni ter za delovanje v tej smeri s celostnim pristopom. Opisani so ukrepi na področju socialnih determinant, ki opredeljujejo razvoj pristopov za vključevanje zdravja v vse politike. Cilj je izboljšanje zdravja vsakogar in zato zmanjšanje absolutnega učinka socialnih determinant na vse ljudi. Ukrepi opredeljujejo tudi razvoj ciljno usmerjenih posegov, ki se osredinjajo na najbolj prizadete.

Zdravje 2020 opredeljuje nove sisteme sodelovalnega vodenja, z namenom spodbujanja inovativnih pristopov družbene mobilizacije za pravičen, trajnosten in odgovoren zdravstveni razvoj.

Zdravje 2020 opisuje številne inovativne in učinkovite načine, kako se lotiti današnjih zapletenih javnozdravstvenih izzivov. Opisuje številne strategije in ukrepe za obvladovanje najpomembnejših zdravstvenih izzivov skozi vsa življenjska obdobja posameznika – na področju nenalezljivih in tudi nalezljivih bolezni. Prikazuje načine, kako povezovati ukrepe klinične medicine z ukrepi na področju enakosti in socialnih determinant zdravja ter s potrebnimi ključnimi prispevki zdravstvenega sistema, kot so npr. človeški viri, zdravila, krepitev mehanizmov financiranja zdravstva in upravljanja za zdravje. Z opredelitvijo skupnega sklopa vrednot, dokazov in izkušenj Zdravje 2020 ponuja platformo za partnerstvo in sodelovanje. Poziva k vsedružbeni vključenosti, ki je osrednji del načrtovanja zdravstvenih politik in njihovega razvoja, izvajanja in nadzora na vseh ravneh. Dokazuje, da je opolnomočenje ljudi, državljanov, uporabnikov in bolnikov odločilni dejavnik pri izboljšanju zdravstvenih rezultatov. Jasno se zavzema za vključenost strokovnih zdravstvenih delavcev.

S čim bo SZO pomagala? Regionalni urad SZO za Evropo bo podpiral države pri prilagajanju in sprejemanju nacionalnih odločitev v duhu Zdravja 2020 z analizo javnozdravstvenih razmer; opredeljevanjem sredstev; spodbujanjem politične zaveze predsednikov in predsednikov vlad; priporočili o strategijah in spremljanjem napredka; spodbujanjem vodenja in dobrega upravljanja za zdravje; predlogi mehanizmov za vsedružbeni in vsevladni pristop; in podporo razvoja zmogljivosti.

Razvili smo dva ključna podporna dokumenta za Zdravje 2020. Krajši dokument – *Temeljna evropska izhodišča za vsevladno in vsedružbeno akcijo za zdravje in blagostanje* priskrbi politikom, snovalcem politik, odločevalcem in strokovnim delavcem glavne vrednote in načela delovanja, ki jih potrebujejo za udejanjanje pristopa Zdravje 2020 v lastnem okolju. Obširnejši dokument *Zdravje 2020: Temeljna izhodišča za politiko in strategija* podrobneje predstavlja dokaze in je namenjen tistim, ki se ukvarjajo z razvojem in izvajanjem politik na operativni ravni.

Verjamem, da je Zdravje 2020 pomembna dodana vrednost našemu individualnemu in kolektivnemu delu krepitve zdravja in blagostanja, je edinstven vir izboljšanja prihodnosti in blaginje posameznih držav in regije kot celote ter prinaša koristi vsemu prebivalstvu. Aktivno obveščanje o tem in usklajevanje naše vsakodnevne dejavnosti z vrednotami in pristopi Zdravja 2020 nam bosta omogočila zgraditi bolj zdravo Evropo zase in za naše otroke.

Zsuzsanna Jakab,
regionalna direktorica SZO za Evropo

“Uživanje najvišje dosegljive ravni zdravja je ena od temeljnih pravic vsakega človeka.”

Ustanovna listina SZO

Spoštovani predsednik vlade, minister, župan ali poslanec,

dobro zdravje podpira družbeni in gospodarski razvoj in krepi politike na vseh področjih. Toda gospodarska in finančna kriza, ki je zajela številne države, je resen izziv in ogroža napredek, ki je bil do zdaj dosežen. Vendar je hkrati tudi pomembna priložnost za preusmeritev in obnovitev naših naporov za izboljšanje zdravja vseh ljudi.

Vsi sektorji in vladne službe prispevajo k ustvarjanju zdravja. **Vaše vodstveno delovanje pri vprašanih zdravja in blagostanja je lahko odločilno** za prebivalstvo vaše dežele, države, regije ali mesta in za evropsko regijo kot celoto.

Vaša podpora Zdravju 2020 je resnično bistvena.

“Hočemo boljše zdravje in blagostanje za vse, saj gre za temeljno človekovo pravico, ki velja za vse enako. Več denarja samo po sebi ne prinese tudi več zdravja. Ukrepi, ki spodbujajo enakost, imajo boljše možnosti za uspeh. Moramo se lotiti globinskih vzrokov slabega zdravja in nepravilnosti, tako da z angažmajem celotne vlade in celotne družbe vplivamo na socialno-ekonomske determinante.”

Margaret Chan,
generalna direktorica SZO

53 držav članic evropske regije se je dogovorilo o novih skupnih izhodiščih za politiko – **Zdravje 2020. Njihov skupni cilj je “korenito izboljšati zdravje in blagostanje prebivalstva, zmanjšati neenakosti v zdravju, okrepiti javno zdravje in zagotoviti zdravstvene sisteme, ki so osredinjeni na ljudi in so univerzalni, sledijo načelom enakosti, so trajnostni in visoko kakovostni”.**

Zdravje 2020 upošteva raznolikost držav v regiji. Dokument je namenjen zelo raznolikim ljudem, v vladi in zunaj vlade, tako da jih navdihuje in usmerja pri tem, kako se uspešneje lotiti zapletenih zdravstvenih izzivov 21. stoletja. Ta okvir potrjuje vrednote programa „Zdravje za vse“, in podprt z dokaznim gradivom, zbranim v spremnih dokumentih, opredeljuje dva ključna strateška cilja s štirimi prednostnimi področji delovanja. Gradi na izkušnjah, pridobljenih iz prejšnjih politik „Zdravja za vse“, in daje usmeritve državam članicam in tudi Regionalnemu uradu Svetovne zdravstvene organizacije za Evropo.

Zdravje je glavni družbeni vir in dobrina

Dobro zdravje koristi posameznim sektorjem in družbi kot celoti – in je prav zato njen dragoceni vir. Dobro zdravje je bistveno za gospodarski in družbeni razvoj in ključna skrb v življenju vsakega posameznika, vseh družin in skupnosti. Slabo zdravje zapravlja potenciale, vodi v obup in izčrpanost vire na vseh področjih. Omogočiti ljudem, da prevzemajo nadzor nad svojim zdravjem in dejavniki, ki vplivajo na zdravje, krepi skupnosti in izboljšuje življenje. Brez aktivnega vključevanja ljudi zamudimo številne priložnosti za izboljšanje in varovanje njihovega zdravja in blagostanja.

Kar omogoča rast in uspešen razvoj družbe, prispeva tudi k boljšemu zdravju ljudi. Politike, ki to upoštevajo, imajo večje možnosti za uspeh. Pravičen dostop do izobrazbe, primerno delo, stanovanjske razmere in dohodek – vse to podpira zdravje. Zdravje prispeva k večji produktivnosti, učinkovitejši delovni sili, bolj zdravemu staranju, nižjim izdatkom za socialna nadomestila in nadomestila za čas bolezni ter pomeni manj izgubljenih davčnih prihodkov. Zdravje in blagostanje prebivalstva najlažje dosežemo, če se celotna vlada skupaj posveča socialnim in individualnim determinantam zdravja. Dobro zdravje je lahko v oporo gospodarskemu okrevanju in razvoju.

Učinkovitost zdravstva in gospodarstva sta povezani – nujno je izboljšati uporabo virov v zdravstvenem sektorju. Zdravstveni sektor je pomemben zaradi svojega posrednega in tudi neposrednega učinka na gospodarstvo: pomemben ni le zaradi učinka, ki ga ima na zdravje ljudi in njihovo produktivnost, ampak tudi zato, ker je postal eden največjih gospodarskih sektorjev v vsaki državi s srednjim in visokim dohodkom. Je velik delodajalec, pomemben lastnik, graditelj in potrošnik. Je tudi pomemben spodbujevalec raziskav in inovacij ter pomemben sektor v mednarodnem tekmovanju za ljudi, ideje in izdelke. Njegova pomembnost bo samo še rasla, in s tem tudi vloga njegovega prispevka k širšim družbenim ciljem.

V evropski regiji SZO, gledani kot celota, se je zdravje v zadnjih desetletjih zelo izboljšalo – vendar ne povsod in ne za vse enako, kar je nesprejemljivo. Mnoge skupine in geografska območja na področju zdravja zaostajajo in v številnih primerih, v časih zastajanja gospodarstva, se neenakosti v zdravju povečujejo znotraj posameznih držav in tudi med državami. Etnične manjšine, nekatere priseljenske skupnosti, Romi ipd. so nesorazmerno prizadeti. Spreminjajoči se vzorci obolevnosti, demografske

Politična deklaracija o socialnih determinantah zdravja (Rio 2011)

“Neenakost v zdravju so posledica družbenih okoliščin, v katerih se ljudje rodijo, odraščajo, živijo, delajo in se starajo; te okoliščine imenujemo socialne determinante zdravja.”

Udeleženci konference v Rio so poudarili:

“Ponovno zatrjujemo, da so neenakosti v zdravju v okviru držav in med državami politično, socialno in ekonomsko nesprejemljive, nepravilne in da jih je večinoma moč preprečiti ter da je podpora enakosti v zdravju ključna za trajnostni razvoj, višjo kakovost življenja ter blagostanje za vse, kar posledično lahko prispeva k miru in varnosti.”

Kaj je socialni gradient?

Socialni gradient v zdravju pomeni, da se zdravje postopno izboljšuje hkrati z izboljševanjem socialno-ekonomskega položaja ljudi in/ali skupnosti. Zato neenakosti v zdravju vplivajo na vsakogar. To je globalni pojav, ki zajema vse države, ne glede na dohodke.

Vlaganje v zdravje je smiselno

92 % povečanja izdatkov za zdravje je povezanega s pozitivno rastjo bruto domačega proizvoda (BDP). V zadnjih treh desetletjih so v večini držav Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) izdatki za zdravstveni sistem začeli rasti – v povprečju za vsaj 1 % na leto hitreje kot realni BDP v državah OECD-ja. Leta 1950 so bili izdatki za zdravje v Veliki Britaniji 3 % BDP-ja. Celo v ZDA so bili izdatki za zdravje leta 1970 le 7 % BDP-ja. Povprečni izdatki za zdravje v OECD-ju so zrasli s 5 % BDP-ja leta 1970 na 9 % leta 2010.

spremembe in migracije lahko vplivajo na že dosežen napredek v zdravju, in zato zahtevajo izboljšave v vodenju in upravljanju. Hitra rast kroničnih bolezni in duševnih motenj, odsotnost družbene povezanosti, okoljska tveganja in finančna negotovost otežujejo izboljšanje zdravja in ogrožajo zdržnost sistemov zdravstvenega in socialnega varstva. Potrebujemo domiselne in inovativne rešitve, h katerim smo tudi zares zavezani.

Izhajajoč iz temeljnih vrednot: doseči najvišjo dosegljivo raven zdravja

Zdravje 2020 temelji na vrednotah, zapisanih v Ustanovni listini SZO:

“Uživanje najvišje dosegljive ravni zdravja je ena od temeljnih pravic vsakega človeka”. Vse države evropske regije SZO so priznale pravico do zdravja in se zavezale, da bo njihov sistem zdravstvenega varstva temeljil na vrednotah, kot so univerzalnost, solidarnost in enakost dostopa. Zdravje 2020 stremi k najvišji dosegljivi ravni zdravja ne glede na narodnost, spol, starost, družbeni položaj ali sposobnost plačila. Te vrednote vključujejo pravičnost, zdržnost, kakovost, transparentnost, odgovornost, enakost spolov, dostojanstvo in pravico sodelovanja v postopkih odločanja.

Močni družbeni in gospodarski razlogi za izboljšanje zdravja

Izdatki v zdravstvu postavljajo vlade pred večje izzive kot kadar koli prej. V mnogih državah je delež proračuna, ki je namenjen zdravstvu, večji kot kadar koli prej, stroški zdravstvene oskrbe pa rastejo hitreje od BDP-ja. Toda vsaj v nekaterih od teh držav podatki kažejo, da ni povezave med izdatki in rezultati v zdravstvu. Številni sistemi zdravstvenega varstva ne uspevajo zajeziti stroškov, medtem ko finančni pritiski vse bolj otežujejo zagotavljanje socialnega varstva in finančne zdržnosti v zdravstvu. Stroški naraščajo predvsem zaradi pritiskov na področju dobaviteljev/izvajalcev (npr. nove vrste zdravljenja, nove tehnologije) ter povečanih pričakovanj ljudi glede zaščite pred zdravstvenimi tveganji ter dostopa do kakovostnega zdravstvenega varstva. Preden se lotimo zdravstvene reforme, je potreben tehten premislek o globoko ukoreninjenih ekonomskih in političnih interesih ter družbenem in kulturnem nasprotovanju. Ti izzivi zahtevajo medsektorski pristop, saj jih zdravstveni ministri ne morejo razrešiti sami.

Če uporabimo učinkovite strategije, lahko dosežemo resnične zdravstvene koristi po sprejemljivi ceni in v okviru omejenih virov. Rastoče število dokazov o finančnem vidiku preprečevanja bolezni pričča, da lahko zajezimo stroške zdravstvenega varstva, le če se hkrati posvetimo neenakostim vzdolž socialnega gradienta in podpremo najbolj ranljive skupine ljudi. Trenutno vlade porabijo le manjši del zdravstvenega proračuna za krepitev zdravja in preventivo – v državah OECD le kakšne 3 % – in številne se vprašanja neenakosti niti ne lotevajo sistematično. Družbeni in tehnološki napredek, še zlasti na področju informacij, družbenega marketiniga in družbenih medijev, omogoča resnične zdravstvene koristi, če le zmoremo vse to učinkovito uporabljati.

Preventiva deluje ...

Raziskave na Poljskem, na primer, kažejo, da spremembe v prehrani in v razširjenosti kajenja zmanjšajo kronične bolezni srca in prezgodnjo umrljivost.

Najbolj stroškovno učinkovita politika za nadzor nad tobakom je dvig davkov. Za 10 % višje cene bi se lahko obrestovale z od 0,6 do 1,8 milijonov manj prezgodnjih smrti v deželah Vzhodne Evrope in Osrednje Azije.

... za vse sektorje ...

Oprijemljive koristi povečanja davkov na alkohol v Angliji so bile mdr. ocenjene na 183 mil. evrov znižanih stroškov za zdravstveno in socialno varstvo ter 405 mil. evrov manj izgub na področju dela in produktivnosti, stroški izvedbe pa so bili manj kot 0,10 evra na osebo (skupaj 3,7 mil.).

Prihranki zdravstva zaradi zmanjšanja sprejemov v bolnišnico v povezavi z alkoholom so bili v prvem letu ocenjeni na 65 mil. evrov, hkrati pa so preprečili še za 118 mil. evrov stroškov, povezanih s kriminalom.

V državah, kot je npr. Ruska federacija, obsežen paket preventivnih ukrepov ne bi stal več kot 4 dolarje na osebo na leto.

Povzeto po: Dahlgren G, Whitehead M.

Tackling inequalities in health: what can we learn from what has been tried?

London, King's Fund, 1993.

... toda mora biti usmerjena k zmanjšanju neenakosti v zdravju

V državah so prisotne pomembne neenakosti glede na ključne kazalnike življenjskega sloga, kot so npr.: kajenje, debelost, telesna dejavnost in oviranost zaradi dolgotrajne bolezni.

Poleg tega 20 % prebivalstva z najnižjimi dohodki najverjetneje odlaša z iskanjem zdravstvene pomoči zaradi strahu pred finančnim zlomom, ki ga lahko povzroči neposredno plačevanje zdravljenja.

Učinkovita uporaba virov v zdravstvenem sektorju lahko zajezi stroške. Od evropskih zdravstvenih sistemov se pričakuje, da povečajo učinkovitost in najdejo odgovore na nove izzive. Preoblikovanje storitev, pridobitev novih in prenos obstoječih pristojnosti, vzpostavitev struktur za plačevanje in nagrajevanje prispevajo k stroškovni učinkovitosti. Zdravstveni sistemi se tako kot drugi sektorji morajo prilagoditi in spremeniti. Poročila o zdravstveni politiki organizacij, kot so npr. Evropska unija (EU) in OECD, to samo še potrjujejo.

V globaliziranem svetu morajo države vse bolj sodelovati, da bi obvladale številne ključne izzive, s katerimi se srečujejo. Potrebno je torej mednarodno sodelovanje. Mnogi mednarodni sporazumi poudarjajo to potrebo, npr. Mednarodni zdravstveni pravilnik, Okvirna konvencija SZO o nadzoru nad tobakom ali Deklaracija iz Dohe o sporazumu TRIP in javnem zdravju (trgovinski vidiki pravic intelektualne lastnine).

Strateška cilja Zdravja 2020: večja enakost in boljše upravljanje za zdravje

Zdravje 2020 poudarja, da uspešne vlade lahko dosežejo resnične izboljšave zdravja, če se z medsektorskim sodelovanjem lotijo dveh povezanih strateških ciljev:

- izboljšati zdravje za vse in zmanjšati neenakosti v zdravju,
- izboljšati vodenje in participativno upravljanje za zdravje.

Izboljšati zdravje za vse in zmanjšati neenakosti v zdravju

Države, pokrajine in mesta lahko odločilno izboljšajo zdravje in blagostanje tako, da zdravstveni sektor in drugi sektorji opredelijo enotne cilje in skupne naložbe. Prednostna področja vključujejo: predšolsko izobraževanje, uspešnost izobraževanja, zaposlovanje in delovne razmere, socialno varnost in zmanjševanje revščine. Pristopi vključujejo: skrb za trdoživost skupnosti, družbeno vključenost in kohezijo; promocijo virov blagostanja; integracijo načela enakosti spolov in krepitev tistih vrtilin posameznika in skupnosti, ki varujejo in krepijo zdravje, kot so npr. osebnostne veščine in občutek pripadnosti. Postavitev ciljev za zmanjšanje neenakosti v zdravju že samo na sebi spodbuja aktivnosti in je eden od osnovnih načinov vrednotenja razvoja zdravja na vseh ravneh.

Razreševanje vprašanj družbene neenakosti pomembno prispeva k zdravju in blagostanju. Vzroki neenakosti so zapleteni in globoko zakoreninjeni v življenju posameznika ter v teku življenja krepijo prikrajšanost in ranljivost. Zdravje 2020 poudarja vse večjo skrb za obvladovanje slabega zdravja znotraj posameznih držav in v regiji kot celoti. Najnižja in najvišja pričakovana življenjska doba ob rojstvu se v evropski regiji SZO razlikujeta za 16 let, z razlikami v pričakovani življenjski dobi med moškimi in ženskami; maternalna umrljivost pa je v nekaterih državah regije kar 43-krat večja kot v drugih. Takšne skrajne neenakosti v zdravju so povezane tudi z vedenjem,

Izobraževanje in zdravje z roko v roki

Obsežno dokazno gradivo potrjuje soodvisnost zdravja in izobraževanja. Podatki kažejo, da je število let dokončanega formalnega izobraževanja v neposredni povezavi z dobrim zdravjem.

Z besedami *Poročila o človekovem razvoju 2003* (Program ZN za razvoj): "Izobraževanje, zdravje, prehrana, voda in sanitarno-higienske razmere dopolnjujejo drug drugega, saj naložbe na enem področju prispevajo k boljšim rezultatom na vseh preostalih".

Vsevladni pristop

Dejavnosti vsevladnega pristopa so večravninske (od lokalne do globalne ravni) vladne dejavnosti, ki vse bolj zajemajo tudi skupine izven vlade. Ta pristop terja krepitev zaupanja, skupno etiko, kulturo povezanosti in nove veščine. Poudarja potrebo po boljšem usklajevanju in povezovanju ter osredinjenost na skupne družbene cilje, za katere se vlada zavzema.

V državah s federalno ureditvijo ali v državah, kjer imajo regionalne ali lokalne ravni politično avtonomijo, obširna posvetovanja med vladnimi ravni lahko okrepijo vsevladni pristop.

Odgovornost je seveda potrebna na vseh ravneh in v vseh sistemih.

Zdravje v vseh politikah

Pristop Zdravje v vseh politikah je zasnovan tako, da je upravljanje za zdravje in blagostanje prednostna naloga več sektorjev, ne le zdravstvenega. To seveda deluje dvosmerno, tako da vsi sektorji razumejo svojo odgovornost za zdravje in delujejo v skladu s to odgovornostjo, hkrati pa se zavedajo, kako zdravje vpliva na druge sektorje.

ki vpliva na zdravje, vključno z rabo tobaka in alkohola, prehrano, telesno dejavnostjo in duševnim zdravjem; tako vedenje tudi odraža stres in prikrajšanost v življenju posameznika.

Z delovanjem na socialne in okoljske determinante zdravja se lahko učinkovito lotimo številnih neenakosti. Raziskave kažejo, da učinkoviti posegi potrebujejo politično okolje, ki presega sektorske meje in omogoča celostne programe. Tako na primer zbrani dokazi jasno kažejo, da celostni pristopi za rast in razvoj v zgodnjem otroštvu ter blaginjo otrok dajejo boljše in bolj pravične rezultate na področju zdravja in tudi izobrazbe. Urbanizacija, ki upošteva zdravstvene dejavnike, je bistvena, zato imajo župani in organi lokalnih skupnosti vse pomembnejšo vlogo pri krepitevi zdravja in blagostanja. Sodelovanje, prevzemanje odgovornosti in mehanizmi trajnostnega financiranja krepijo učinke tovrstnih lokalnih programov.

Izboljšati vodenje in participativno upravljanje za zdravje

Vodilna vloga ministrov za zdravje in inštitutov za javno zdravje bo tudi v prihodnje odločilna za obvladovanje bremena bolezni v evropski regiji. Mora pa se še okrepiti. Zdravstveni sektor je odgovoren za: razvoj in izvajanje zdravstvenih strategij na nacionalni in lokalni ravni; postavljanje ciljev za izboljšanje zdravja; vrednotenje, kako politike drugih sektorjev vplivajo na zdravje; zagotavljanje visokokakovostnih in učinkovitih zdravstvenih storitev; in zagotavljanje ključnih funkcij javnega zdravja. Zdravstveni sektor mora tudi upoštevati, kako odločitve zdravstvene politike vplivajo na druge sektorje in deležnike.

Ministrstva za zdravje in inštituti za javno zdravje so vse bolj dejavni pri dajanju pobude za medsektorske pristope za zdravje in na področju zdravja delujejo kot posredniki in zagovorniki. To vključuje tudi poudarjanje gospodarskih, družbenih in političnih koristi dobrega zdravja in škodljivih vplivov slabega zdravja in neenakosti na vsak sektor, na vso vlado in vso družbo. Izvajanje take vodstvene vloge zahteva uporabo diplomacije, dokaznega gradiva, utemeljevanja in prepričevanja. Zdravstveni sektor ima tudi partnersko vlogo do drugih sektorjev, ko krepitev zdravja prispeva k doseganju njihovih ciljev. Vse države so na zasedanju Generalne skupščine OZN o preprečevanju in obvladovanju nenalezljivih bolezni in na zasedanju Generalne skupščine SZO podprle opisani sodelovalni pristop – znan kot vsevladni in vsedružbeni pristop.

Države razmišljajo o vzpostavitvi takih formalnih struktur in postopkov, ki na vseh ravneh podpirajo usklajevanje in medsektorsko reševanje problemov. Na ta način lahko okrepimo sodelovanje in uravnotežimo vpliv različno močnih sektorjev. Strateške koristi pristopa *Zdravje v vseh politikah* so vse bolj cenjene. Ta pristop daje zdravju pomembnejše mesto na politični agendi, krepi politični dialog o zdravju in njegovih determinantah in vzpostavlja odgovornost za rezultate na področju zdravja. Ocena vplivov na zdravje in ekonomska evalvacija sta dragoceni orodji za vrednotenje različnih politik, prav tako pa se lahko uporabljata za ocenjevanje njihovega vpliva na enakost. Za oceno vplivov na zdravje lahko uporabimo kvalitativne in kvantitativne podatke.

Pomemben prispevek so tudi raziskave o blagostanju, ki jih izvajajo druge organizacije, npr. OECD.

Vsedružbeni pristop

Vsedružbeni pristop sega preko meja posameznih institucij: vpliva in mobilizira od lokalne do globalne kulture in medijev, ruralne in urbane skupnosti ter različne sektorske politike, kot so npr. področje izobraževanja, prometa, okolja in prostorskega načrtovanja, kot je razvidno v primeru obvladovanja debelosti in globalnega trga s hrano.

Vsedružbeni pristopi so oblika kolektivnega soupravljanja, ki lahko dopolnjujejo delo vlade. Ključno je usklajevanje na osnovi dogovorjenih vrednot in graditev zaupanja med različnimi akterji.

S tem, ko pritegne zasebni sektor, civilno družbo, skupnosti in posameznike, vsedružbeni pristop lahko okrepi trdoživost skupnosti, ki se tako lahko zoperstavi nevarnostim za zdravje, varnost in blagostanje.

Prispevek civilne družbe

Civilna družba je ključni dejavnik pri oblikovanju, promoviranju in udejanjanju sprememb. Evropska regija SZO je imela vodilno vlogo pri ustvarjanju inovativnega partnerstva s civilno družbo, vključno s skupnostmi ključnih skupin prebivalstva z večjim tveganjem (kot so npr. ljudje, okuženi z virusom HIV) in ustreznimi nevladnimi organizacijami. Številne vseevropske mreže in organizacije so nastajale, ko je število okuženih z virusom HIV narasčalo.

Vlade so tudi zavezane k vzpostavitvi struktur in postopkov, ki omogočajo intenzivnejše vključevanje različnih deležnikov. Še zlasti je to pomembno za državljane, organizacije civilne družbe in druge skupine (npr. migrante), ki sestavljajo civilno družbo. Dejavnosti in angažirane skupine se vse bolj združujejo, da bi dosegle korak naprej pri zdravju na vseh ravneh upravljanja. Primeri za to se vrstijo od globalne do lokalne ravni, npr.: srečanja na vrhu Združenih narodov, ki odločajo o zdravju; Interparlamentarna unija; Gibanje SZO Zdrava mesta in skupnosti; globalna gibanja za boj proti revščini; gibanja za boj proti specifičnim boleznim (kot je npr. HIV); nacionalne pobude za določanje zdravstvenih ciljev; in regionalne zdravstvene strategije organizacij, kot je npr. EU. Njihova vloga je pomembna pri promociji zdravja na splošno in tudi pri krepitvi pomena zdravja na politični agendi.

Učinkovito vodenje na vseh ravneh družbe lahko prispeva k boljšim rezultatom pri zdravju. Raziskave kažejo na tesno povezanost med odgovornim upravljanjem, novimi oblikami vodenja in vključenostjo civilne družbe. V 21. stoletju lahko številni posamezniki, sektorji in organizacije zagotovijo vodenje za zdravje. Tak razvoj se lahko pojavi v različnih oblikah, zahteva ustvarjalnost in nove veščine, še zlasti pri nasprotjih interesov in iskanju novih poti pri soočenju s trdoživimi zapletenimi problemi. SZO ima skupaj z državami članicami posebno odgovornost za uresničenje takega vodenja in za podporo ministrstvom za zdravje pri doseganju njihovih ciljev.

Opolnomočenje ljudi, državljanov, potrošnikov in bolnikov je ključnega pomena za izboljšanje rezultatov v zdravstvu, učinkovitost zdravstvenega sistema in zadovoljstvo bolnikov. Glas civilne družbe, ki vključuje posameznike, organizacije bolnikov, mladinske organizacije, starejše osebe ipd., je nujen, da se opozori na zdravju škodljiva okolja, življenjske sloge ali izdelke in na neustreznosti v kakovosti in pri zagotavljanju zdravstvenega varstva. Nujno je tudi za ustvarjanje novih zamisli.

Sodelovanje pri skupnih političnih prioritetah za zdravje

Zdravje 2020 temelji na štirih prednostnih področjih delovanja:

- vlaganje v zdravje z vseživljenjskim pristopom in opolnomočenje ljudi;
- obvladovanje večjih zdravstvenih izzivov nenalezljivih in nalezljivih bolezni v regiji;
- krepitev zdravstvenih sistemov, osredinjenih na ljudi, zmogljivosti javnega zdravja ter pripravljenost za obvladovanje zdravstvenih tveganj in nevarnosti za zdravje;
- graditev trdoživih skupnosti in podpornih okolij.

V duhu koherentnosti in doslednosti štiri prednostna področja temeljijo na "kategorijah za določanje prioritet in programov v SZO". O teh kategorijah so se dogovorile države članice na globalni ravni in jih uskladile na podlagi specifičnih potreb in izkušenj evropske regije. Prednostna področja pa temeljijo tudi na ustreznih strategijah SZO in akcijskih načrtih na regionalni in globalni ravni.

Štiri prednostna področja so povezana, soodvisna in vzajemno podporna. Tako bodo npr. dejavnosti, ki zajemajo vseživljenjski pristop in opolnomočenje ljudi, pomagale zajeziiti epidemijo nenalezljivih bolezni,

Glavni cilji Zdravja 2020

Zdravje 2020 si prizadeva doseči merljive učinke na zdravje v regiji. Države članice so se dogovorile o naslednjih ciljih:

1. Zmanjšati prezgodnjo umrljivost v evropski regiji do leta 2020.
2. Podaljšati pričakovano življenjsko dobo v evropski regiji.
3. Zmanjšati neenakosti v zdravju v evropski regiji.
4. Izboljšati blagostanje prebivalstva v evropski regiji.
5. Zagotoviti univerzalno dostopnost in pravico do najvišje dosegljive ravni zdravja.
6. Zastaviti nacionalne cilje, ki se nanašajo na zdravje v državah članicah.

Niz prostovoljnih kazalnikov, s katerimi so soglašale države članice, lahko podpira nacionalne cilje, ki se nanašajo na zdravje.

Zdravstveni informacijski sistemi podpirajo proces Zdravje 2020

Treba je razviti zdravstvene informacijske sisteme in storitve v državah članicah evropske regije SZO. Regionalni urad SZO za Evropo državam članicam pomaga pri njihovem ovrednotenju in tehničnih izboljšavah ter zagotavlja zdravstvene informacije, tako da:

- sodeluje z mednarodnimi partnerji, da bi se zagotovila standardizacija, mednarodna primerljivost in kakovost zdravstvenih podatkov;
- sodeluje z mrežo zdravstvenih agencij, ki se ukvarjajo z zdravstvenimi informacijami in podatki; in
- aktivno zbira in posreduje zdravstvene podatke in gradiva za raziskave ter omogoča dostop do njih.

enako kot bodo pomagale večje zmogljivosti javnega zdravja. Te bodo seveda tudi pomagale zaježiti izbruhe nalezljivih bolezni. Vlade dosežejo večji učinek na zdravje, kadar povežejo politike, vlaganja in storitve ter se osredinijo na zmanjšanje neenakosti. Regionalni urad SZO za Evropo bo okreplil svojo vlogo in še bolj služil kot vir za razvoj na dokazih temelječih politik in primerih celostnih pristopov. Glavni cilji regije bodo v pomoč pri spremljanju izvajanja Zdravja 2020.

Izvajanje štirih prioritet potrebuje preplet pristopov upravljanja, ki spodbujajo zdravje, enakost in blagostanje. Modro upravljanje predvideva spremembe, goji inovacije in vlaga v krepitev zdravja in preprečevanje bolezni. Tovrstno upravljanje vključuje javne politike in predpise in tudi nove oblike sodelovanja z organizacijami civilne družbe, neodvisnimi agencijami in strokovnimi telesi. Danes narašča potreba po uporabi dokazov v procesu oblikovanja in izvajanja politik, upoštevanju etičnih standardov, širitvi transparentnosti in kreptvi prevzemanja odgovornosti na področjih, kot so zasebnost, ocena tveganja in ocena vplivov na zdravje.

Zdravje 2020 upošteva, da se države lotevajo reševanja izzivov na temelju različnih izhodišč in okoliščin ter da imajo različne zmogljivosti. Številne odločitve zdravstvene politike se morajo sprejeti v pogojih negotovega in nepopolnega vedenja; prav tako ne moremo v celoti predvideti vseh sistemskih učinkov reforme zdravstvenega sistema. Zahtevno je tudi obvladovanje zapletenih problemov, kot so npr. debelost, multimorbidnost in nevrodegenerativne bolezni. Črpanje znanja iz družbenih, behaviorističnih in političnih ved postaja vse bolj pomembno; sem seveda sodijo tudi družbeni marketing, behavioristična ekonomija in nevroznanost. Raziskave kažejo, da se je vredno zavzemati za manjše, vendar celovite posege na lokalni ravni in na ravni skupnosti, ki spodbujajo učenje in prilagajanje. Sodelovanje v evropski regiji lahko pospeši razvoj strokovnega znanja: vsaka država in vsak sektor se hkrati uči in nekaj prispevata.

1. prednostno področje: vlaganje v zdravje z vseživljenjskim pristopom in opolnomočenje ljudi

Podpora dobremu zdravju skozi vsa življenjska obdobja vodi do podaljšanja pričakovane življenjske dobe – do dolgega in zdravega življenja, kar pa prinaša pomembne gospodarske, družbene in individualne koristi. Demografske spremembe, s katerimi se soočamo, zahtevajo učinkovito vseživljenjsko strategijo, ki daje prednost novim pristopom za krepitev zdravja in preprečevanje bolezni. Izboljšanje zdravja in enakosti v zdravju se začne že v nosečnosti in zgodnjem otroštvu. Zdravi otroci se bolje učijo, zdravi odrasli so bolj produktivni in zdravi starejši lahko še naprej aktivno prispevajo k družbi. Zdravo in aktivno staranje je prioriteta politik in raziskav.

Programi za krepitev zdravja, ki temeljijo na načelih vključevanja in opolnomočenja, ponujajo resnične koristi. Kot so npr.: ustvarjanje boljših pogojev za zdravje, izboljšanje zdravstvene pismenosti, podpora samostojnemu življenju in omogočanje, da je najbolj zdrava izbira tudi najlažja izbira. V praksi to med drugim pomeni tudi: omogočanje varne nosečnosti, zdravega začetka življenja; spodbujanje varnosti in blagostanja ter zagotavljanje zaščite v obdobju otroštva in mladosti; podpora zdravim delovnim

Upravljanje za zdravje navadno zahteva kombinacijo različnih strategij

Moskovska deklaracija (2011) o zdravih življenjskih slogih in obvladovanju nenalezljivih boleznih pravi:

“Zavedamo se, da je potrebna sprememba pri obvladovanju nenalezljivih boleznih, saj te bolezni niso le posledica biomedicinskih vzrokov, temveč nanje vplivajo vedenjski vzorci, okolje ter družbeni in gospodarski dejavniki.”

Izbrane na dokazih temelječe in stroškovno učinkovite strategije za zmanjšanje uporabe tobaka so tudi del Okvirne konvencije SZO o nadzoru nad tobakom in šestih strategij MPOWER; kot take pomagajo pri izvajanju konvencije na državni ravni:

1. spremljati in nadzorovati uporabo tobaka in učinkovitost preventivnih ukrepov;
2. zaščititi ljudi pred izpostavljenostjo tobačnemu dimu;
3. pomagati pri odvijanju od kajenja;
4. opozarjati na nevarnosti tobaka;
5. uveljaviti omejitve oglaševanja, promoviranja in sponzoriranja tobaka; in
6. povišati davke na tobak.

Ukrepi za nadzor nad tobakom so drugi najučinkovitejši način porabe javnih sredstev za izboljšanje zdravja – takoj za cepljenjem otrok.

Podobne na dokazih temelječe strategije je treba razviti za druga sistemska tveganja za zdravje (npr. za debelost). Pri alkoholu pa so države članice že razvile globalno in regijsko politiko.

mestom in zdravemu staranju. Omogočanje zdrave hrane in zdrave prehrane skozi vse življenje je prednostna naloga, če samo pomislimo na epidemijo debelosti, ki se širi po Evropi.

Trdni dokazi kažejo, da lahko stroškovno učinkovite politike neposredno okrepijo zdravje in blagostanje prebivalstva. Po Evropi je vse več praktičnih izkušenj in dokaznega gradiva o programih in nacionalnih strategijah za krepitev zdravja na področju ključnih boleznih (kot so npr. bolezni srca in ožilja ali sladkorna bolezen). Ti jasno kažejo, da k uspehu prispeva kombinacija vladnega vodenja, podpornih okolij in pristopov, ki spodbujajo opolnomočenje in občutek obvladovanja življenja. Podpora raziskavam socialnega vedenja krepi znanstvene dokaze in lahko spodbuja izvajanje navedenega pristopa v praksi.

Zelo pomembna je tudi krepitev programov za promocijo duševnega zdravja. Eden od štirih ljudi v evropski regiji v svojem življenju izkusi katero od duševnih motenj. Ključen izziv je zagotoviti zgodnjo diagnozo depresije in preprečevati samomore s skupnostnimi interventnimi programi. Raziskave nam pomagajo bolje razumeti škodljive povezave med duševnim zdravjem in socialno marginalizacijo, nezaposlenostjo, brezdomstvom ter čezmernim uživanjem alkohola ali drugih snovi. Treba se je lotiti tudi novih oblik odvisnosti, povezanih s spletnim virtualnim svetom.

Posebni strateški poudarek mora biti tudi na zdravem življenju mladih in starejših. Širok spekter deležnikov lahko prispeva k programom v podporo zdravju, vključno z medgeneracijskimi dejavnostmi. Za mlade to lahko pomeni medvrstniško izobraževanje, vključevanje mladinskih organizacij in šolskih programov zdravstvenega opismenjevanja. V te programe je še zlasti pomembno vključiti duševno in spolno zdravje. Zdravje in kakovost življenja starejših lahko izboljšamo s programi aktivnega in zdravega staranja.

2. prednostno področje: obvladovanje večjih zdravstvenih izzivov v regiji – nenalezljive in nalezljive bolezni

Zdravje 2020 se osredinja na komplet učinkovitih celostnih strategij in ukrepov za soočanje z večjimi zdravstvenimi izzivi v regiji. Ti izzivi se nanašajo na nenalezljive in nalezljive bolezni. Na obeh področjih je potrebno skupno odločno ukrepanje javnega zdravja in zdravstvenega varstva. Učinkovitost teh pa temelji na ukrepih, ki se lotevajo enakosti, socialnih determinant zdravja, opolnomočenja in podpornih okolij.

Potreben je preplet več pristopov, da se lahko uspešno lotimo velikega bremena nenalezljivih boleznih v regiji. Zdravje 2020 podpira izvajanje celostnih vsevladnih in vsedružbenih pristopov, o katerih je bil dosežen dogovor pri drugih regijskih in globalnih strategijah, saj postaja vse bolj očitno, da imajo ukrepi, ki poskušajo vplivati na vedenje posameznika, omejen učinek. Nenalezljive bolezni so neenako razporejene znotraj držav in med državami; njihova razširjenost je tesno povezana z (ne)ukrepanjem na področju socialnih in okoljskih determinant zdravja.

Breme nenalezljivih bolezni

Evropska regija ima najvišje breme nenalezljivih bolezni na svetu. Dve skupini bolezni, bolezni srca in ožilja ter rak, sta vzrok skoraj treh četrtin umrljivosti v regiji, tri glavne skupine bolezni, bolezni srca in ožilja, rak ter duševne motnje, pa so vzrok več kot polovice bremena bolezni (merjeno s kazalnikom *leta življenja z manj-zmožnostjo* (DALY)). Večini prezgodnje umrljivosti bi se lahko izognili – ocene kažejo, da bi lahko preprečili vsaj 80 % bolezni srca, možganskih kapi in sladkorne bolezni tipa 2 ter vsaj tretjino primerov raka. Neenakosti v bremenu nenalezljivih bolezni v državah in med državami kažejo, da je potencial za izboljšanje zdravja še vedno ogromen.

Breme duševnih motenj

Duševne motnje so drugi največji povzročitelj bremena bolezni (merjeno z DALY) v evropski regiji (19 %) in najpomembnejši vzrok invalidnosti. Staranje prebivalstva vodi do povečanja prevalence demence. Pogoste duševne motnje (depresija in anksioznost) prizadenejo približno enega človeka od štirih na leto. Toda okoli 50 % ljudi z duševnimi motnjami ni deležnih nobenega zdravljenja. Stigmatizacija in diskriminacija sta glavna razloga, da se ljudje ne odločijo poiskati pomoči.

Breme tuberkuloze

Leta 2010 je bilo v evropski regiji približno 420.000 novih in ponovljenih primerov tuberkuloze (TBC); 61.000 ljudi je zaradi tuberkuloze umrlo. 87 % novih primerov in 94 % smrti smo zaznali v vzhodnih in osrednjih delih regije. Evropska regija ima najnižji globalni uspeh zdravljenja, kar odraža visoka stopnja odpornosti na zdravila za TBC; multiplo odpornost opažamo pri 13 % novih zdravljenj tuberkuloze in pri 42 % tistih, ki so že bili zdravljeni. TBC se večkrat povezuje s slabimi socialno-ekonomskimi razmerami in drugimi dejavniki, vključno z brezdomstvom.

Zdravje 2020 podpira prizadevanja za izvajanje globalnega in regionalnega mandata za obvladovanje nenalezljivih bolezni. Prednostna področja delovanja v regiji vključujejo:

- **Trenutne deklaracije in strategije.** Te vključujejo: Politično deklaracijo Generalne skupščine OZN o preprečevanju in obvladovanju nenalezljivih bolezni 2011; Okvirno konvencijo SZO o nadzoru nad tobakom; Globalno strategijo o prehrani, telesni dejavnosti in zdravju; globalno strategijo za zmanjšanje škodljive uporabe alkohola in regijski akcijski načrt za zmanjšanje škodljive uporabe alkohola; akcijski načrt za izvajanje Evropske strategije za preprečevanje in obvladovanje nenalezljivih bolezni 2012–2016; in Akcijski načrt SZO za duševno zdravje za Evropo.
- **Krepitev zdravja.** To opredeljuje Ottawska listina za krepitev zdravja in je dejansko srž vseh navedenih deklaracij in strategij. Te spodbujajo vlade, da razvijejo medsektorske nacionalne strategije s konkretnimi cilji na področju nenalezljivih bolezni.

Zdravje 2020 podpira nadaljnja odločna prizadevanja za obvladovanje nalezljivih bolezni. Vse države morajo ohranjati ustrezno pripravljenost in nenehno ohranjati visoke standarde. Prednostna področja delovanja evropske regije so:

- **Graditev informacijskih in nadzornih zmogljivosti:** izvajati Mednarodni zdravstveni pravilnik, izboljšati izmenjave informacij, in kjer je to potrebno, izvajati skupni nadzor in dejavnosti nadziranja bolezni, ki ga izvaja javno zdravje ter pristojne veterinarske, prehranske in kmetijske službe, s čimer bolje obvladujemo nalezljive bolezni, ki se lahko širijo z živali na človeka, vključno z novimi nalezljivimi boleznimi, organizme, odporne na zdravila, in okužbe z vodo ter hrano.
- **Spopad z resnimi virusnimi in bakterijskimi grožnjami:** izvajati regijske politike in akcijske načrte; boriti se proti razvoju odpornosti mikrobov na zdravila; s preudarno uporabo antibiotikov in obvladovanjem okužb zavezati pojavljanje in širitev organizmov in okužb, odpornih na zdravila; zagotoviti varne osnovne dobrine, kot sta voda in hrana; doseči in ohranjati priporočeno precepljenost, da bi preprečili bolezni, ki se jim s cepljenjem lahko izognemo; doseči regijske in globalne cilje za izkoreninjenje otroške paralize, ošpic, rdečk in malarije; polno obvladovati pomembne bolezni (kot so npr. tuberkuloza, HIV in gripa) z ustreznimi ukrepi in z zagotavljanjem, da ima celotno prebivalstvo, vključno z ranljivimi skupinami, dostop do sistema zdravstvenega varstva.

3. prednostno področje: krepitev zdravstvenih sistemov, osredinjenih na ljudi, zmogljivosti javnega zdravja ter pripravljenost na obvladovanje zdravstvenih tveganj in nevarnosti za zdravje

Doseganje visokokakovostne oskrbe in boljših zdravstvenih izidov zahteva zdravstvene sisteme, ki so finančno zmožni, ustrezni namenu, osredinjeni na ljudi in temeljijo na seznanjenosti z dejstvi. Vse države se morajo prilagoditi demografskim spremembam in spremembam v

Zdravstveni sistem

“V političnem in institucionalnem okviru vsake države je zdravstveni sistem skupek vseh javnih in zasebnih organizacij, institucij in virov, pooblaščenih za izboljšanje ali obnovitev zdravja. Zdravstveni sistemi združujejo osebne storitve, storitve za prebivalstvo ter tudi dejavnosti vplivanja na politike in na delovanje drugih sektorjev pri obravnavanju socialnih, okoljskih in gospodarskih determinant zdravja.”

Talinska listina: Zdravstveni sistemi za zdravje in blagostanje

Tehnološki in znanstveni napredek

Raziskave človeškega genoma bistveno spreminjajo raziskave, politike in prakso javnega zdravja, omogočajo pa tudi številna odkritja glede zdravja in bolezni. Hiter znanstveni napredek in nova genomska orodja skupaj prispevajo k razumevanju mehanizmov bolezni.

Nanotehnologija se ukvarja z lastnostmi in strukturami na ravni nanodelcev. Uporablja se za bolj usmerjeno zdravljenje z zdravili ali pametna zdravila. Ta nova zdravljenja so se v primerjavi s tradicionalnimi zdravljenji že dokazala kot bolj učinkovita in z manj stranskimi učinki.

Tehnologije za bolnike in njihove negovalce (kot npr. orodja za samozdravljenje, zdravstvene aplikacije, npr. za pametne telefone, in pripomočki za ohranjanje zdravja ali spoprijemanje s kronično boleznijo v domačem okolju) spreminjajo zdravstveno nego in zmanjšujejo stroške.

epidemiologiji bolezni, še zlasti pa izzivom na področju duševnega zdravja, kroničnim boleznim in boleznim staranja. Zato je treba preusmeriti sisteme zdravstvenega varstva tako, da bo njihova glavna skrb preprečevanje bolezni, nenehno je treba skrbeti za izboljšanje kakovosti in razvijati integralne storitve, zagotavljati neprekinjenost oskrbe, podpirati samopomoč bolnikov in premestiti oskrbo čim bližje domu, dokler je to še varno in rentabilno. Potrebna je presoja potencialov personalizirane medicine.

Zdravje 2020 potrjuje zavezo SZO in njenih držav članic zagotavljati univerzalno dostopnost do zdravstvenih storitev, vključno z dostopom do visokokakovostne in cenovno dosegljive oskrbe ter zdravil. Številne države so dosegle splošno dostopnost, toda marsikje je treba storiti korak naprej pri odpravi visokih neposrednih plačil za zdravstvene storitve, ki posameznike ali cele družine lahko pahnejo v revščino. Treba je zagotoviti dolgoročno zdržnost in odpornost na ekonomske cikle, omejiti rast stroškov, na katere prekomerno vpliva ponudba, in se izogniti tratenju dragocenih virov ob hkratnem zagotavljanju ustrezne ravni finančne varnosti. Vrednotenje zdravstvene tehnologije in mehanizmi zagotavljanja kakovosti so še zlasti pomembni za prevzemanje odgovornosti in transparentnosti zdravstvenega sistema ter so sestavni del kulture varnosti bolnikov.

Zdravje 2020 ostaja zavezano primarnemu zdravstvenemu varstvu, ki je temelj zdravstvenih sistemov v 21. stoletju. Osnovno zdravstveno varstvo lahko odgovori na potrebe današnjega časa z razvijanjem okolja za partnerstvo in spodbujanjem ljudi, da sodelujejo pri svojem zdravljenju na nove načine ter da bolje skrbijo za svoje zdravje. K boljšemu in stroškovno bolj učinkovitemu zdravstvu lahko prispeva polna uporaba orodij in inovacij 21. stoletja, kot so komunikacijske tehnologije (digitalni zapisi, telemedicina in e-zdravje) in družbeni mediji. Pomembni načeli sta – prepoznati bolnika kot vir in partnerja ter biti odgovoren za rezultate zdravljenja.

Doseganje boljših rezultatov zdravja zahteva bistveno okrepitev delovanja in zmogljivosti javnega zdravja. Med evropskimi državami obstajajo razlike v zmogljivostih in virih javnega zdravja. Naložbe v institucionalno ureditev javnega zdravja, izboljševanje strokovne usposobljenosti, prizadevanja za varovanje in krepitev zdravja ter za preprečevanje bolezni so stroškovno učinkoviti. Pomaga tudi revizija in prilagajanje javnozdravstvene zakonodaje ter ukrepi za posodobitev in krepitev delovanja javnega zdravja. Sodelovanje na področju globalnega zdravja in pri obvladovanju zdravstvenih izzivov, ki segajo prek meja, je vse pomembnejše; enako velja za notranje usklajevanje v državah z decentraliziranimi pristojnostmi na področju javnega zdravja.

Revitalizacija javnega zdravja in preobrazba opravljanja storitev zahteva reformo izobraževanja in usposabljanja zdravstvenih delavcev. Delovna sila, ki je bolj fleksibilna, izurjena za opravljanje različnih nalog in usmerjena k timskeemu delu, je v osrčju zdravstvenega sistema 21. stoletja. To vključuje: timsko izvajanje oskrbe; nove oblike izvajanja storitev (vključno z oskrbo na domu in dolgotrajno oskrbo); veščine, ki podpirajo opolnomočenje bolnikov in samopomoč; in izboljšano strateško načrtovanje, upravljanje, medsektorsko delovanje ter vodstvena usposobljenost. To prinaša tudi novo delovno kulturo, ki goji nove oblike sodelovanja med zdravstvenimi delavci in tudi med delavci zdravstvenih in socialnih služb ter med zdravstvenim sektorjem in drugimi sektorji. Zaradi globalne krize na področju kadrov v zdravstvu je nujno izvajanje Globalnega kodeksa SZO o mednarodnem zaposlovanju zdravstvenih delavcev.

Javno zdravje

Evropska regija SZO uporablja Ache-sonovo opredelitev javnega zdravja, ki se glasi: "znanost in umetnost preprečevanja bolezni, podaljševanja življenja in krepitev zdravja z organiziranimi prizadevanji družbe". Javnozdravstvene cilje dosegamo z javnimi ustanovami in sodelovanjem vseh deležnikov in skupnosti. Vključuje tradicionalne storitve, kot so spremljanje zdravja, zdravstvenega varstva in blaginje, varovanje in krepitev zdravja, obvladovanje nalezljivih bolezni in ukrepanje na področjih okolja in zdravja ter zdravja pri delu, obvladovanje zdravstvenih tveganj in nevarnosti za zdravje. Novejši pristopi vključujejo socialne determinante zdravja, socialni gradient v zdravju in upravljanje za zdravje.

20 let okoljskih in zdravstvenih ukrepov v Evropi

Zaskrbljene zaradi vse več dokazov o škodljivem vplivu okolja na človekovo zdravje so leta 1989 države evropske regije skupaj z Regionalnim uradom SZO za Evropo prve začele okoljski in zdravstveni proces odstranitve okoljskih groženj človekovemu zdravju.

Napredek v tej smeri usklajuje Regionalni urad SZO za Evropo, poganja pa ga vrsta ministrskih konferenc na vsakih pet let. Te konference so edine te vrste, združujejo različne sektorje z namenom oblikovati politike in ukrepe na področju okolja in zdravja v evropski regiji.

Razvoj prilagodljivih politik, prožne strukture in zmožnost učinkovitega predvidevanja in obvladovanja zdravstvenih tveganj so bistveni. Pomembno je, da politike odražajo zapletenosti vzročnih poti za nastanek bolezni in hitro ter domiselno odgovorijo na nepredvidljive dogodke, kot so izbruhi nalezljivih bolezni. V primeru mednarodnih groženj za zdravje so države članice dolžne spoštovati Mednarodni zdravstveni pravilnik. Ta od držav zahteva medsektorsko in čezmejno sodelovanje pri obvladovanju raznolikih nevarnosti in humanitarnih katastrof.

4. prednostno področje: graditev trdoživih skupnosti in podpornih okolij

Graditev trdoživosti je ključni dejavnik pri varovanju in spodbujanju zdravja in blagostanja na ravni posameznika in skupnosti. Možnosti posameznika glede zdravja so tesno povezane z okoliščinami, v katerih se posameznik rodi, odrašča in stara. Sistematično vrednotenje zdravstvenih učinkov hitro spreminjajočega se okolja – še zlasti v povezavi s tehnologijo, delom, proizvodnjo energije in urbanizacijo – je bistvena, morajo pa mu slediti tudi ukrepi, ki zagotavljajo koristi za zdravje. Trdožive skupnosti na nove in neugodne razmere odgovorijo proaktivno, pripravljene so na gospodarske, družbene in okoljske spremembe; lažje se spoprijemajo s stiskami in krizami. Gibanje SZO Zdrava mesta in skupnosti daje številne primere, kako graditi tako trdoživost, zlasti v vključevanju lokalnega prebivalstva in vzpostavljanjem lastništva skupnosti nad vprašanji zdravja. Druge podobno zasnovane mreže dajejo podobne izkušnje, kot so npr. projekti Zdrava šola ali Zdravo delovno okolje.

Sodelovanje med okoljskim in zdravstvenim sektorjem je ključno za varovanje zdravja ljudi pred tveganji nevarnega ali onesnaženega okolja in za ustvarjanje družbenih in fizičnih okoliščin, ki krepijo zdravje. Nevarnosti v okolju so velik dejavnik zdravja, številna zdravstvena stanja so povezana z okoljem, npr. pri izpostavljenosti onesnaženosti zraka ali učinku podnebnih sprememb, hkrati pa delujejo vzajemno s socialnimi determinantami zdravja. Zdravstvene koristi gospodarstva z nižjimi emisijami ogljika in zdravstvene koristi okoljskih politik se obravnavajo tudi v kontekstu konference Združenih narodov o trajnostnem razvoju (Rio +20). Države so začele razvijati politike, ki koristijo zdravju planeta in zdravju ljudi, zavedajo pa se tudi, da je sodelovanje med sektorji ključnega pomena pri varovanju zdravja ljudi pred tveganji nevarnega ali onesnaženega okolja.

Širitev interdisciplinarnega in medsektorskega sodelovanja pri vprašanih zdravja ljudi, okolja in živali izboljša učinkovitost javnega zdravja. To lahko vključuje: prizadevanja za polno uveljavitev večstranskih okoljskih sporazumov in priporočil Evropskega procesa za okolje in zdravje (EEHP); hitro in učinkovito povečevanje znanstvenih dognanj; vrednotenje vplivov različnih sektorskih politik na zdravje, še zlasti tistih, ki vplivajo na zdravje in okolje; zagotavljanje stalnega razvoja in prilagajanja okoljskih in zdravstvenih služb; in spodbujanje zdravstvenega sektorja, da tudi sam do okolja ravna bolj odgovorno.

Upravljanje za zdravje

Upravljanje za zdravje spodbuja skupno delovanje zdravstvenega sektorja in drugih sektorjev, javnega in zasebnega ter državljanov za skupno dobro. Zahteva sinergistični skupek strategij, mnoge med njimi sicer ne sodijo v zdravstveni sektor ali pa ne sodijo niti pod vlado, vse pa morajo podpirati strukture in mehanizmi, ki omogočajo sodelovanje.

Nove vloge v oblikovanju politik krepitev zdravja in blagostanja dajejo močno legitimnost zdravstvenim ministrom, ministrstvom in ustanovam javnega zdravja.

Ujemanje z globalnim razvojem na področju zdravja

Zdravje 2020 je skladno z zahtevami in pobudami globalnega razvoja na področju zdravja. Utelesa globalno vizijo, kako pomagati ljudem pri doseganju boljšega zdravja, kar je tudi temeljno izhodišče za reformo SZO.

Prispevek SZO

SZO je sredi reforme, katere namen je prispevati k izboljšanim zdravstvenim rezultatom in večji usklajenosti v globalnem zdravju, tako da bi se ustvarila organizacija, ki sledi načelom odličnosti, učinkovitosti, uspešnosti, odzivnosti, transparentnosti in odgovornosti.

Skratka, namesto organizacije, ki z razdrobljenimi tehničnimi programi ustvarja razpršene rezultate, želimo postati organizacija, katere učinek je plod sodelovanja z ustreznimi državnimi organi; pri tem so aktivnosti vseh ravni organizacije kombinirane in koordinirane; skratka vsi deli SZO (od sedeža in regionalnih uradov do uradov v državah članicah in drugih izpostav) delujejo kot del soodvisne mreže.

Sodelovanje: ustvarjanje dodane vrednosti v partnerstvu

Cilji Zdravja 2020 bodo doseženi s prepletom posameznih in skupnih prizadevanj. Za uspeh so potrebni skupni cilji in široko zastavljena skupna prizadevanja posameznikov in organizacij vsake države: vlad, nevladnih organizacij, civilne družbe, zasebnega sektorja, znanstvene in akademske sfere, zdravstvenih delavcev, skupnosti – in vsakega posameznika.

Ključ za uspeh Zdravja 2020 bo tesno sodelovanje med državami članicami in Svetovno zdravstveno organizacijo ter dodatno vključevanje drugih partnerjev. Tesno sodelovanje med Regionalnim uradom SZO za Evropo, sedežem SZO in drugimi regijami SZO je osrednjega pomena. To podpira vzpostavitev širše vključenosti med regionalnimi subjekti, kot so npr. Skupnost neodvisnih držav, Evrazijska gospodarska skupnost, države jugovzhodne Evrope in Evropska unija.

Regionalni urad SZO za Evropo bo izpolnil svojo ustanovno vlogo usmerjevalnega in usklajevalnega organa na področju mednarodnega zdravstvenega delovanja v evropski regiji. Zgradil bo in vzdrževal učinkovito sodelovanje s številnimi partnerji in zagotavljal državam tehnično pomoč. Deloval bo tako, da bo spodbujal široko vključevanje in povezoval politike; prispeval bo k skupnim političnim platformam in omogočal uporabo zdravstvenih podatkov; združeval bo moči za spremljanje zdravja, zdravstvenega varstva in blaginje prebivalstva ter podpiral razvoj novih vrst spletnega in mrežnega sodelovanja. Z novimi oblikami sodelovanja z državami članicami bo deloval kot zakladnica evropske regije za zbrane nasvete in zbrano dokazno gradivo o tem, kaj deluje in kaj bo delovalo v različnih državah.

Sodelovanje z EU ponuja močne temelje, pomembne priložnosti in dodatne koristi. V 28 državah Evropske unije, ki so tudi del evropske regije, proces povezovanja in sodelovanja v zdravstvu temelji na strategiji zdravja v EU, hkrati pa imajo te države tudi politične okvire ter pravne in finančne mehanizme za izvajanje tega procesa. Poleg tega tudi države kandidatke, možne kandidatke (za članstvo v EU) in partnerske države Evropskega instrumenta sosedstva in partnerstva postopoma usklajujejo zakonodajo in prakso s politikami EU. Vse to lahko bistveno prispeva k izvajanju Zdravja 2020. Skupna deklaracija Evropske komisije in SZO, ki vključuje šest načrtov za večje sodelovanje, je pomemben korak za krepitev tega partnerstva.

Krepi se tudi sodelovanje med SZO in mednarodnimi organizacijami, aktivnimi v evropski regiji. Te organizacije vključujejo agencije Združenih narodov, OECD, Svet Evrope, razvojne agencije in sklade ter večje nevladne organizacije. Države po vsej regiji prispevajo k sodelovanju z mednarodnimi organizacijami in imajo od tega koristi. Tovrstno sodelovanje je pomemben vir za doseg ciljev Zdravja 2020 ter ciljev drugih sektorjev in organizacij.

Nove in razvijajoče se oblike partnerstva za zdravje na različnih ravneh upravljanja po vsej regiji so pomembna podpora Zdravju 2020. Inovativni mehanizmi sodelovanja, kot so npr. Zdravstvena mreža jugovzhodne Evrope, Severna dimenzija; evropska mreža Zdrava mesta SZO, nacionalne mreže Zdrava mesta in mreže regij za zdravje; podobno mreže Skupnosti neodvisnih držav in mreže SZO za krepitev zdravja, ki vključujejo šole, delovna okolja, bolnišnice in zapore, bistveno prispevajo k skupnim ciljem.

Vizija Zdravja 2020

Naša vizija je evropska regija SZO, v kateri je vsem ljudem omogočeno doseči svoj polni potencial zdravja in blagostanja in v kateri države, posamezno ali skupaj, sodelujejo, da bi zmanjšale neenakosti v zdravju v regiji in drugod.

Nadaljnje branje

Naročene in pregledane so bile številne študije, vse z namenom zagotoviti, da so vse analize in predlogi ukrepov Zdravja 2020 utemeljeni z raziskavami in strokovnimi izkušnjami. Sem sodijo npr.:

Kickbusch I, Gleicher D. *Governance for health in the 21st century*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

Review of social determinants of health and the health divide in the WHO European Region: final report. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.

Merkur S, Sassi F, McDaid D, eds. *Promoting health, preventing disease: is there an economic case?* Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.

McQueen D et al., eds. *Intersectoral governance for health in all policies*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

Bertollini R, Brassart C, Galanaki C. *Review of the commitments of WHO European Member States and the WHO Regional Office for Europe between 1990 and 2010. Analysis in the light of the Health 2020 strategy*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

Sodelovanje s civilno družbo bo okrepilo zagovorništvo za izvajanje Zdravja 2020. Številne prostovoljske organizacije in organizacije za samopomoč štejejo vprašanja zdravja med svoje ključne naloge, številne zdravstvene storitve pa se še vedno izvajajo kot del samopomoči, družinske in skupnostne oskrbe. Te organizacije delujejo od lokalne do globalne ravni in pomembno oblikujejo programe za zdravje in njegove družbene dejavnike. Zato je pomembno podpirati njihove prispevke.

Treba je iskati načine, kako ustrezno in etično vključiti zasebni sektor. Stališče do zasebnega sektorja v zdravstvu je različno med državami in v samih državah. Vendar pa so podjetja vse bolj vpeta v vsak vidik posameznikovega življenja. Njihovo delovanje lahko prispeva h krepitvi ali pa zmanjšanju zdravja. Zato je zelo pomembno, da se zasebni sektor močneje zaveže zdravju ter da spodbujamo in nagradujemo njegovo socialno odgovornost.

Zdravje 2020 – skupni cilj in deljena odgovornost

Zdravje 2020 je prilagodljiv in praktičen okvir za oblikovanje politik. Ponuja edinstveno platformo za skupno učenje in izmenjavo strokovnega znanja in izkušenj med državami. Vsaka država je unikatna, zato bo iskala različne poti do skupnega cilja. Države uporabljajo različne vstopne točke in različne pristope, toda sledijo skupnim ciljem. Ključna je politična zaveza in države so jo potrdile z določitvijo regionalnih ciljev.

V soodvisnem svetu je vse bolj očitna potreba držav, da delujejo skupaj. Dandanes zapletena paleta globalnih in regionalnih silnic vpliva na zdravje ljudi in na dejavnike zdravja. Čeprav ima danes več ljudi kot kadar koli prej priložnost doseči boljše zdravje, nobena država ne more sama požeti vsega potenciala inovacij in sama razrešiti izzivov zdravja in blagostanja.

Prihodnji uspešen razvoj posameznih držav in regije kot celote bo odvisen od pripravljenosti in sposobnosti zagrabiti nove priložnosti za krepitev zdravja in blagostanja sedanjih in prihodnjih generacij. **Zdravje 2020 podpira in spodbuja zdravstvena ministrstva k združevanju ključnih deležnikov v skupnem prizadevanju za bolj zdravo evropsko regijo.**

Slovenska izdaja

Izdal in založil: Urad Svetovne zdravstvene organizacije v Sloveniji,
Trubarjeva c. 2, 1000 Ljubljana

Na podlagi Dveletne pogodbe (2014–2015) o sodelovanju med Svetovno zdravstveno organizacijo in Ministrstvom za zdravje Republike Slovenije je tiskanje knjige finančno podprlo Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije.

Naslov: Zdravje 2020: temeljna evropska izhodišča za vsevladno in vsedružbeno akcijo za zdravje in blagostanje

Leto: 2014

Izvirnik z naslovom Health 2020: The European policy framework supporting action across government and society for health and well-being je izdala Svetovna zdravstvena organizacija leta 2013.

© Svetovna zdravstvena organizacija 2014

Urednika slovenske izdaje: Marijan Ivanuša, Vesna Kerstin Petrič

Naklada: 500 izvodov

Tisk: Kočevski tisk, d. d.

Prevod v slovenski jezik: Igor Kafol

Lektoriranje: Karmen Šemrl

Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) je specializirana agencija Organizacije združenih narodov. Ustanovljena je bila leta 1948 in je prvenstveno odgovorna za mednarodna zdravstvena vprašanja in javno zdravje. Regionalni urad SZO za Evropo je eden izmed šestih regionalnih uradov, razporejenih po vsem svetu. Vsak urad ima svoj lasten program dela, ki je prilagojen zdravstvenim potrebam držav, ki jim služi.

Države članice:

Albanija
Andora
Armenija
Avstrija
Azerbajdžan
Belgija
Belorusija
Bivša jugoslovanska republika Makedonija
Bolgarija
Bosna in Hercegovina
Ciper
Češka
Črna gora
Danska
Estonija
Finska
Francija
Grčija
Gruzija
Hrvaška
Irska
Islandija
Italija
Izrael
Kazahstan
Kirgizija
Latvija
Litva
Luksemburg
Madžarska
Malta
Moldavija
Monako
Nemčija
Nizozemska
Norveška
Poljska
Portugalska
Romunija
Ruska federacija
San Marino
Slovaška
Slovenija
Srbija
Španija
Švedska
Švica
Tadžikistan
Turčija
Turkmenistan
Ukrajina
Uzbekistan
Združeno kraljestvo

ZDRAVJE 2020

Temeljna evropska izhodišča za vsevladno in vsedružbeno akcijo za zdravje in blagostanje

Svetovna zdravstvena organizacija
Regionalni urad za Evropo

Urad Svetovne zdravstvene organizacije v Sloveniji
Trubarjeva c. 2, 1000 Ljubljana
www.euro.who.int/slovenia